

УКРАЇНСЬКЕ БЮРО ІНТЕРПОЛУ ЯК ІНСТИТУЦІЯ ПРОТИДІЇ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

І. М. Чуб

к.ю.н., старший радник юстиції
Прокуратура Харківської області

Статтю присвячено висвітленню питання фундації та становлення правового статусу Укрбюро Інтерполу. Одночасно автором зроблено спробу визначити чинники, що обумовили фундацію Укрбюро Інтерполу, проведено аналіз нормотворчого процесу в реалізації розбудови цієї структури. Визначено, що нормативно-правова база, яка регулює статус Інтерполу на Україні, майже відсутня. Зазначено, що кадровий склад цієї організації потребує підвищення кваліфікації. Автором зазначено необхідність постійного удосконалення та оновлення форм і засобів взаємодії органів кримінальної поліції країн-співробітників в рамках Інтерполу, створення ефективної оперативної інтегрованої бази даних, удосконалення засобів доступу та передачі інформації.

Ключові слова: Укрбюро Інтерполу, фундація, чинники, завдання та правовий статус, імплементація міжнародно-правових норм.

УКРАИНСКОЕ БЮРО ИНТЕРПОЛА КАК ИНСТИТУТ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ТРАНСНАЦИОНАЛЬНОЙ ПРЕСТУПНОСТИ: ПРАВОВОЙ АСПЕКТ

Статья посвящена изучению вопроса фундации, становления правового статуса Укрбюро Интерпола. Одновременно автором сделана попытка определить факторы, обусловившие фундацию Укрбюро Интерпола, проведен анализ нормативной базы в реализации развития этой структуры. Определено, что нормативно-правовая база, регулирующая статус Интерпола на Украине, практически отсутствует. Отмечено, что кадровый состав этой организации требует повышения квалификации. Автором отмечается необходимость постоянного совершенствования и обновления форм и средств взаимодействия органов уголовной полиции стран-сотрудников в рамках Интерпола, создание эффективной оперативной интегрированной базы данных, совершенствование способов доступа и передачи информации.

Ключевые слова: Укрбюро Интерпола, фундация, факторы, задачи и правовой статус, имплементация международно-правовых норм.

UKRAINIAN INTERPOL BUREAU AS AN INSTITUTION COMBATING TRANSNATIONAL CRIME: LEGAL ASPECTS

The article deals the substance foundation and process low state of Ukroffice Interpol. Simultaneously the writer makes an attempt to determine the stimulation factors progress of Ukroffice Interpol. The paper determines that the legal framework that regulates the status of Interpol in Ukraine is almost absent. The author considers that this organization staff requires training. The author notes the need for continuous improvement and updating forms and means of cooperation of EU criminal police staff within Interpol, an effective operational integrated database, improvement of access and data transmission.

Key words: Ukroffice Interpol, fundation, factors, task and lows states, implementation international law.

Виклад основного матеріалу. Одним з найважливіших досягнень європейського інтеграційного процесу стало формування простору без внутрішніх кордонів з вільним переміщенням товарів, послуг, капіталів і осіб. За таких умов традиційні моделі організації роботи органів правопорядку є недостатніми, а ефективне забезпечення безпеки на цьому просторі стає справою не лише окремих держав-членів Європейського товариства, а й Європейського Союзу та міжнародного співтовариства в цілому.

Масштаби нових проблем і загроз в сфері протидії транскордонній злочинності змушують правоохоронні органи демократичних держав поступово переусвідомлювати, що поглиблення інтеграції є необхідною умовою для ефективної співпраці та розв'язання глобальних проблем сучасності в цьому напрямку.

В цьому контексті міжнародна спільнота визнає динамічний і всебічний розвиток транснаціональної злочинності як проблему, що несе небезпеку для людства. З огляду на це постає необхідність в системному об'єднанні зусиль держав та міжнародних організацій по вдосконаленню форм взаємодії правоохоронних органів щодо розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення.

Ці питання в повній мірі стосуються й України з моменту набуття нею своєї незалежності.

Відсутність у кримінально-процесуальному та оперативно-розшуковому законодавстві України норм, що мають регулювати процес здійснення міжнародного розшуку не дає можливості повноцінної реалізації принципу невідворотності кримінальної відповідальності в нашій державі для осіб, які скоїли злочин.

Одним із таких органів, який на міжнародному рівні координує роботу правоохоронних органів в боротьбі зі злочинністю, в тому числі й з її транснаціональними проявами є Інтерпол, куди входить Україна з 1992 року.

В той же час діяльність правоохоронних органів України і, зокрема Укрбюро Інтерполу, з міжнародного розшуку злочинців здійснюється в рамках Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерполу і має тенденцію до поліпшення цієї співпраці.

Питання щодо розбудови механізму міждержавного співробітництва в протидії транснаціональній злочинності в структурі Інтерполу дістало певне висвітлення в публікаціях вітчизняних дослідників [1,2,3,4,5,6,9,14,15] зокрема, в монографії «Міжнародний розшук: теорія і практика» [4] автори дослідили правові і організаційні засади Інтерполу.

Нашої уваги заслуговують чинники, що обумовили фундацію Укрбюро Інтерполу та уможливили

прийняття владними структурами України рішень до започаткування взаємовідносин в міждержавній поліцейській співпраці по розшуку злочинців, а також правовий стан цієї структури.

В 1991 році з набуттям Україною незалежності виникла потреба в державницьких засадах по зміцненню зв'язків українських правоохоронних органів з відповідними структурами інших країн, налагодження міжнародного співробітництва по забезпеченню прав і свобод громадян, боротьби зі злочинністю. Серед стимулюючих чинників, які слугували реалізації розбудови Укрбюро Інтерполу автор виділяє :

- глобалізацію міжнародних відносин;
- розширення інтеграції в світове співтовариство;
- втілення нових підходів в сфері управління правоохоронними органами;
- міжнародне співробітництво в боротьбі з злочинністю;
- реформування правоохоронної системи;
- імплементацію міжнародно-правових норм в регулювання національно-правової системи та ін.

Державотворення України вимагало правового регулювання відносин і взаємодії центральних органів виконавчої влади з міжнародними правоохоронними органами.

З метою вирішення цих нагальних потреб Уряд України звернувся до Генерального секретаріату з проханням прийняти Україну до Інтерполу (Постанова Кабінету Міністрів України № 555 від 30.09.1992 року [13]). На 61-й сесії Генеральної Асамблеї Інтерполу у м. Дакар (4-10 листопада 1992 року) Україну було прийнято до Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерполу).

З вступом України до Інтерполу 25 березня 1993 року Кабінет Міністрів України Постановою № 220 затвердив Положення про Національне центральне бюро Інтерполу [11], у якому зазначено, що Національне центральне бюро Інтерполу (Укрбюро Інтерполу) представляє Україну в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполу та є центром координації взаємодії правоохоронних органів країни із компетентними органами зарубіжних держав щодо ведення боротьби зі злочинністю транснаціонального характеру або такої, що виходить за межі країни.

Основними завданнями Укрбюро Інтерполу визначено здійснення координаційної діяльності правоохоронних органів у боротьбі з транснаціональною злочинністю, моніторинг та оцінка рівня поширення в Україні злочинності, яка носить транснаціональний характер і загрози злочинної діяльності громадян України за кордоном.

Функціонально Укрбюро Інтерполу відповідно до покладених на нього завдань забезпечує обмін офіційною та конфіденційною оперативно-розшуковою інформацією у межах Інтерполу та правоохоронних органів України з питань боротьби зі злочинністю.

Укрбюро Інтерполу при виконанні покладених на нього функцій взаємодіє з правоохоронними органами, центральними і місцевими органами дер-

жавної влади України, керівними органами і структурними підрозділами Інтерполу, правоохоронними органами зарубіжних держав, отримує інформацію від правоохоронних органів, центральних і місцевих органів державної виконавчої влади України з питань, які входять до його компетенції, та за принципом взаємності надає їм отриману в межах компетенції Інтерполу необхідну інформацію .

Для визначення науково обґрунтованої державної протидії злочинній політиці та розробки рекомендацій і пропозицій щодо боротьби зі злочинністю, яка носить транснаціональний характер або такої, що виходить за межі країни, Укрбюро Інтерполу може звертатися до радників, які виконують виключно консультативні функції на договірних засадах.

Склад радників визначається МВС за погодженням із Мінюстом та Службою безпеки.

Робочий апарат Укрбюро Інтерполу є самостійним структурним підрозділом центрального апарату МВС, його очолює керівник, який призначається наказом МВС.

Згідно затвердженого Положення МВС зобов'язалося протягом трьох місяців провести укомплектування робочого апарату Бюро Інтерполу кваліфікованими спеціалістами, як правило, тими, що володіють однією або декількома іноземними мовами, створити для них належні умови праці, вирішити питання телекомунікаційного зв'язку між робочим апаратом Бюро Інтерполу і Виконавчим комітетом та Генеральним секретаріатом Інтерполу.

МВС України на виконання Постанови КМ України «Про Національне центральне бюро Інтерполу» видало два накази організаційного характеру (№194 від 7 квітня 1993 року та №104 від 15 лютого 1995 року) якими відповідно зобов'язало Укрбюро Інтерполу розробити Інструкцію – про порядок надсилання та обробки інформації працівниками органів внутрішніх справ щодо звернення до правоохоронних органів зарубіжних країн при розслідуванні та розкритті злочинів;

Окремо також затверджено «Типові завдання та функції підрозділів Укрбюро Інтерполу в головних управліннях, управліннях МВС України в Криму, областях, містах Києві та Севастополі».

Відповідно до п.1.2. Наказу МВС України №62 від 26 січня 1997 року, Укрбюро Інтерполу віднесено до складу кримінальної міліції України на правах Головного Управління МВС України (відділення, групи) [12]. Також передбачається можливість взаємодії Укрбюро Інтерполу як структурної одиниці кримінальної міліції України з підрозділами прокуратури, СБУ, міністерствами, відомствами, громадськими організаціями, засобами масової інформації, а також у межах своєї компетенції з підрозділами кримінальної міліції (поліції) зарубіжних країн у питаннях розкриття злочинів, розшуку і затримання злочинців.

Функціонування Бюро регламентовано Інструкцією про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрально-

го бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів, яку було затверджено 9 січня 1997 року. Відповідно до положень Інструкції, Укрбюро Інтерполу забезпечує співпрацю правоохоронних органів України та іноземних країн як у цілому, так і в окремих напрямках боротьби зі злочинністю [6, с.188-194].

Національне центральне бюро Інтерполу в Україні виконує лише чітко визначені завдання у загальному розгалуженому механізмі боротьби з криміналом. Водночас, діяльність Укрбюро в певній мірі регламентується також низкою підзаконних нормативних актів, що регулюють різні аспекти участі правоохоронних органів України в міжнародному співробітництві в сфері боротьби зі злочинністю й наданні правової допомоги в кримінальних справах.

Правовий аналіз вказаних документів дає можливість констатувати стан нечіткого підходу в частині імплементації міжнародно-правових норм в національну правову систему, що не відповідає потребам та інтересам сучасного суспільства, а відтак може спричинити незадовільне виконання Інтерполом запитів української сторони.

Здатність організованої транснаціональної злочинності переміщувати свою діяльність із однієї країни в іншу і поширювати масштаби своїх операцій у міру виявлення нових можливостей вимагає, щоб держави забезпечували наявність основних компонентів функціональної системи міжнародної співпраці.

Оскільки відсутність відповідних механізмів співпраці різко знижує ефективність спільних зусиль, державам у разі необхідності розвивати і вдосконалювати канали двосторонньої та багатосторонньої допомоги. У зв'язку з цим виникає потреба більш широко застосовувати договори і відповідні регіональні міжнародно-правові документи та сприяти такому застосуванню.

Успішне функціонування Укрбюро Інтерполу було б неможливим без існування широкого регіонального представництва. Саме тому з лютого 1995 року підрозділи Укрбюро Інтерполу діють в кожному регіоні України та введені до штатів ГУ МВС, співробітники яких володіють як мінімум однією з робочих мов Інтерполу. Кожний з таких співробітників пройшов стажування в робочому апараті Укрбюро. На сьогодні в Україні діє 27 структурних підрозділів Укрбюро.

Протягом зазначеного періоду діяльність Укрбюро Інтерполу розвивається і забезпечує співробітництво правоохоронних органів України та зарубіжних країн в різних напрямках протидії злочинності, зокрема в підготовці та надсиланні ініціативних запитів за кордон; підготовці та надсиланні відповідей на запити зарубіжних правоохоронних органів; обміну оперативно-розшуковою, оперативно-довідковою та криміналістичною інформацією про підготовку і вчинення злочинів та причетних до них осіб, а також архівною та процесуальною інформацією; обміну досвідом роботи, законодавчими та іншими нормативними актами, навчально-методичною літе-

ратурою з питань діяльності правоохоронних органів; обміну науково-технічною та іншою інформацією з питань боротьби із злочинністю.

З метою вдосконалення механізму взаємодії вітчизняних правоохоронних органів з компетентними органами іноземних держав із вирішення питань боротьби зі злочинністю, яка має транснаціональний характер або виходить за межі держави, Кабінет міністрів України постановою від 11 серпня 2004 року №1043 «Про представника Національного центрального бюро Інтерполу в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерпол» прийняв рішення про направлення представника України до штаб-квартири Інтерполу в м. Ліоні [16].

Щодо правового статусу Укрбюро Інтерполу, згідно висновків дослідників, МОКП – Інтерпол за характером є міжурядовою інституцією. Національні центральні бюро є одночасно структурними підрозділами Інтерполу і поліцейськими органами держав-членів. Положенням про Національне центральне бюро Інтерполу встановлено, що повноваження НЦБІУ покладаються на МВС.

На думку автора, зважаючи на нагальну імплементацію міжнародних договорів, специфічно позиціонується розділ міжнародного співробітництва в новому КПК України, де не вказано місце і роль суб'єкту МОКП- Інтерполу та НЦБ Інтерполу в Україні.

Так, законодавець в новій редакції КПК України чільне місце присвятив міжнародному співробітництву, зміст якого полягає в виконанні запитів щодо міжнародної правової допомоги згідно міжнародних договорів, в той же час не визначив орган (суб'єкт) через який здійснюються зносини з правоохоронними органами інших держав. В цьому контексті слід зауважити і на те, що жоден закон України не містить позиціонування щодо НЦБ Інтерполу в Україні, хоча правовим підґрунтям діяльності цієї структури є Конституція України (стаття 116) [7, с. 68-69], Закон України «Про міліцію» (ст. 8) [10, с.281-283], Кримінально-процесуальний кодекс України (ст.31) [10, с.73], Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» (ст.6, ст.7) [10, с. 48-51] та Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30.06.1993 року (ст.ст.5-7) [10, с.261-262].

Крім цього, за твердженням Культенко О. В. Кримінально-процесуальний кодекс України не регулює відносини, які складаються в процесі виконання зобов'язань за міжнародними договорами про співпрацю та надання правової допомоги [9, с.73]. Порядок зносин судів, прокурорів, слідчих і органів дізнання України з відповідними установами іноземних держав регламентований єдиною статтею 31 Кримінально-процесуального кодексу [8], якою встановлено, що цей порядок, а також порядок виконання взаємних доручень визначається законодавством України і міжнародними договорами України.

Узагальнення практики професійної діяльності працівників Укрбюро Інтерполу в Україні характеризується різноплановістю в межах застосування

владних повноважень та реалізації міжнародного співробітництва. Функції співробітників НЦБІУ, які здійснюють міжнародний розшук в комплексі кримінально-процесуальних, оперативно-розшукових та адміністративно-перевірочних заходів, спільно з компетентними органами держави-ініціатора розшуку належать до суб'єктів міжнародного права. Відтак, закономірним є потреба у відповідних корективах до нормативних документів у визначенні статусу співробітників підрозділів НЦБІУ, що виконують оперативно-розшукові функції.

Висновки. Утворення УкрБюро Інтерполу засвідчило якісно новий поступ нашої держави в здійсненні міжнародної протидії організованій злочинності. Проте нормативно-правова база, яка регулює його статус, майже відсутня. Відсутнє точне визначення міжнародного розшуку, що не сприяє усвідомленню співробітниками НЦБІУ своєї ролі у цьому процесі.

На часі є необхідність в виправленні правових прогалин в українському законодавстві в частині використання доказів, отриманих на території нашої держави (в тому числі з допомогою працівників НЦБ Інтерполу), що заважає механізму конструктивного міжнародного співробітництва.

Потребує сучасного підходу відповідна методика підбору та розстановки кадрів. На нашу думку, важливо призначати виконавцями працівників, які володіють необхідною кваліфікацією, компетенцією та належною інформацією, з досконалим знанням однієї з іноземних мов.

Розглянуті питання свідчать, що практичне значення міжнародного співробітництва України в галузі боротьби з кримінальними злочинами набуло національного характеру. В сучасних умовах таке співробітництво має особливе значення. Необхідно

постійне удосконалення та оновлення форм і засобів взаємодії органів кримінальної поліції країн-співробітників в рамках Інтерполу, створення ефективної оперативної інтегрованої бази даних, удосконалення засобів доступу та передачі інформації.

Зростаючі транснаціональні зв'язки злочинних угруповань різних країн потребують самої плідної міжнародної співпраці правоохоронних органів. Діяльність УкрБюро Інтерполу важлива для МВС України не лише з точки зору ефективності поточного моменту, але і з точки зору перспектив розвитку. Якість роботи Бюро — один із найважливіших факторів міжнародного авторитету органів внутрішніх справ України.

Незважаючи на відносно короткий період своєї діяльності, Національне Центральне Бюро Інтерполу України проявило себе як дієва структура МВС, яка постійно нарощує свої зусилля. Інтенсивний обмін оперативною інформацією в рамках Інтерполу супроводжується оптимізацією цього процесу з української сторони.

Для впровадження більш ефективних механізмів протидії організованій злочинності юридичним установам важливо розглядати питання про подальшу розробку міжнародних документів, базуючись на позитивному досвіді і результатах, досягнутих у процесі розробки і здійснення чинних двосторонніх та багатосторонніх угод із широким колом учасників. Розробка таких міжнародних документів під егідою Інтерполу сприяла б досягненню більшого рівня погодження національних законодавств у питаннях, які стосуються введення кримінальних покарань за участь в організованій транснаціональній злочинній діяльності, вжиття більш ефективних заходів у галузі кримінального правосуддя та розширення використання механізмів взаємної допомоги і видачі злочинців.

Література:

1. Барко В. І. Психологічний зміст і особливості професійної правоохоронної діяльності працівників Інтерполу МВС України / В. І. Барко, В. В. Величко // Право і Безпека. — 2015. — №3. — С.133-137.
2. Бочарова Н. В. Інтерпол в боротьбі з організованою транснаціональною преступністю в сфері інтелектуальної собствності / Н. В. Бочарова // Актуальні проблеми кримінального права та кримінології кримінально-виконавчого права. — Одеса : Фенікс, 2011. — С. 36-40.
3. Говійко Є. А. Завдання національного центрального бюро Інтерпол / Є. А. Говійко // Митна справа. — Львів, 2011. — №5. — С.555-560.
4. Душейко О. Г. Міжнародний розшук : теорія і практика : монографія / О. Г. Душейко, В. А. Некрасов, В. Я. Мацюк, Д. О. Компанієць. — Київ : КНТ, 2006. — 168 с.
5. Карпов О. Н. Оперативно-розшукова компетенція Інтерполу / О. Н. Карпов // Держава та регіони. — Запоріжжя : Серія. Право, 2010. — №1. — С.150-152.
6. Компанієць Д. О. Становлення та діяльність УкрБюро Інтерполу як центру міжнародного співробітництва України у галузі боротьби зі злочинністю / Д. О. Компанієць // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2003. — №1. — С.188-194.
7. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року №2222-IV.-К., 2006. — 123 с.
8. Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. В. Т. Маляренка, В. Г. Гончаренка — Видання п'яте, перероб. та допов. — К. : «Юрисконсульт», КНТ. — 2008. — 896 с.
9. Культенко О. В. Інтерпол. Еволюція структури та діяльності : монографія / О. В. Культенко. — Кіровоград : РВВ КДПУ імені Володимира Винниченка, 2013. — 176 с.
10. Оперативно-розшукова діяльність. Нормативно — правове регулювання // Ю. Я. Кондратьєв, О. М. Джужа, Д.И. Никифорчук, В. В. Матвійчук — К. : КНТ, 2005. — 552 с.
11. Положення про Національне центральне бюро Інтерполу від 25 березня 1993 р.
12. Положення про кримінальну міліцію України від 26.01.1997 р.
13. Про вступ України до Інтерполу : Постанова Кабінету Міністрів України №555 від 30 вересня 1992 р.
14. Родионов К. С. Інтерпол : вчора, сьогодні, завтра / К. С. Родионов. — М. : Международные отношения, 1990. — 223 с.
15. Стражинський В. С. Інтерпол. Міжнародна організація кримінальної поліції : навчальний посібник / В. С. Стражинський, С. В. Стражинський, П. В. Хотенець. — Х. : Бурун Книга, 2006. — 112 с.
16. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>